DRAUGO ŠEŠTADIENINIS PRIEDAS

2020 VASARIO 1 D. NR. 5 (13)

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

Kokia bus mūsų duona?

Pastaruoju metu kur bepažvelgsi, ką beišgirsi – viskas sukasi apie vamzdžius ir tai, kas jais teka į upes, upeliukus, ežerus ir visur kitur. Ir, žinoma, teka ne gėris. Anaiptol. Srūva nevalytos nuotekos ir fekalijos, rūgštys ir druskos. Lieka tik galvą pakraipyti – kaipgi mes, lietuviai, šventų girių ir kelmų garbintojai, taip apsileidome? Šitaip nuniokojome savo motiną ir dvasinę įkvėpėją gamtą!.. Keliam kirvį prieš savo brolius medžius, galabijam toteminius gyvūnus (vilkus ir stumbrus, šernai nesiskaito, jie, vargšai, dėl afrikinio kiaulių maro ir taip patyrė tikrą genocidą), į miškus vežam padangas ir senus baldus, o į vandenį tai pilam viską, kas pasitaiko po ranka. Nes turbūt galvojam, kad tai, kas teka, nutekės ir nieko dėl to blogo nebus.

Krantinės arka. Skulptorius Vladas Urbanavičius

Praėjo trisdešimt metų nepriklausomybės, o deramai savo šiukšlių susitvarkyti taip ir neišmokome. Pabrėžiu – deramai. Sovietmečiu kaimiečiai nereikalingus baldus veždavo į miškelius ir ten išversdavo, taip pat visokį šlamštą, kuris jau toks netikęs, kad niekur ūky nebetinka. Bemaklinėdama po pievas retuose lapuočių guotuose aptikdavau surūdijusių kanistrų ir vonių, senų geležinių lovų, pradilusių puodų, skudurų ir skardinių. Išvietes neretai pastatydavo arti šulinių. Chemikalus pildavo kur pakliūva, o dustą per laukus skrendantys „kukurūznikai" kartais purksdavo tiesiog ant žmonių. Stalino laikais net toks plakatas buvo, kuriame puikavosi užrašas – „Chemija – mūsų duona".

Taigi, duona. Mūsų kasdieninė. Tokia ji buvo. Nuodinga. Melaginga.

Dabar lyg ir viskas kitaip. Yra šiukšlių rūšiavimo konteineriai, tekstilės konteineriai, savo namų kieme ar netgi virtuvėje gali įsirengti maisto atliekų kompostavimo įrenginį, stambiagabarites atliekas – vežti į specialias aikšteles ir per metus kartą gali tai padaryti nemokamai. Elektronines atliekas nemokamai išveža EPA. Jau kelerius metus veikia taromatų sistema, priimanti plastiko, stiklo ir metalinę tarą. Senus vaistus utilizavimui atiduodame į vaistinę.

Ir vis tiek atsiranda žmonių, kurie atrodo įstrigę praėjusiame laike. Jie nenori keistis. Galbūt bijo prarasti savo tapatybę – tą, suformuotą ciniško ir abejingo laikmečio, liudijančią, kad į viską nusispjaut, kad empatijos nėra, yra tik noras išgyventi, pagrįstas pagrindiniu darvinizmo dėsniu – kova už būvį. Ir tai tinka ne tik kokiam pensininkui, atkakliai spjaudančiam ant šaligatvio, nes jis taip darė visą savo gyvenimą ir jam jau vėlu keistis, ne tik kokiam marozui, kurį blogai išauklėjo tėvai, bet, kas liūdniausia, ir stambaus verslo atstovams, kurie tikrai galėtų skirti nemenką dalį savo pelno atliekų tvarkymui. Savo atliekų, savo srutų, savo šiukšlių tvarkymui. Nes kiekvienas padorus žmogus savam kieme apsitvarko, o neretai ir toliau nei savo kiemas, nes jam ne tas pats, jei už jo tvoros kūpsos šiukšlių krūva.

Kodėl taip atsitiko, kad nemaža dalis Lietuvos verslo milžinų, pasirodo, šitiek laiko teršė savo kiemą?.. Netgi prisidengdami ekologijos vardu?.. Gal dėl nebaudžiamumo – aplinkos apsaugos įstatymai tikrai nebuvo pakankamai griežti ir veiksmingi. Dabar ši situacija taisoma, ruošiamas naujas įstatymų paketas, ir duok Dieve, kad situacija pasikeistų.

Nes nesvarbu, ar šalis didelė, ar maža. Gamta neatleidžia už piktavališką jos nuodijimą. Jinai kovoja, ir mes nežinome, kokią jos bausmę per savo kvailumą galime užsitraukti.

Renata Šerelytė

* * *

Kaip teka laikas, kaip teka,
Kaskart greičiau ir greičiau.
Sudeginkite biblioteką,
Kurią aš bereik skaičiau.

Kaip laikrodžiai būtį kala –
Namelį, kurs greit sugrius.
Atimkit epochos melą –
Meilingo žvėries nasrus.

Nejaugi nebus nieko kito,
Ir oras, kuriuo kvėpavai,
Nuodingas – kaip musės krito
Ir žmonės nuo jo, ir dievai...

Jonas Strielkūnas

SPAUDOS, RADIJO IR TELEVIZIJOS RĖMIMO FONDAS

Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas 2020 m. suteikė 10 000 Eur paramą šeštadieniniam „Draugo" priedui „Kultūra", projektui „Lietuvos kultūros sklaida ir kultūros paveldo išsaugojimas bei lietuvybės puoselėjimas pasaulyje"

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Renata Šerelytė. Kokia bus mūsų duona? • **2-as psl. Astrida Petraitytė.** „Mums tik reikia vėliavos trispalvės/ Ir per amžius laisvos Lietuvos" • **3-as psl. Dalia Cidzikaitė.** Gabus kombinatorius Cvirka, arba P.Cvirka – A. Margerio pusininkas? • **4-as psl. Algis Vaškevičius.** M. K. Čiurlionio giminaitė iš Australijos į Kauną atvežė savo darbų parodą apie vilkmerges • **5-as psl. Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė.** Litvakas klajoklis Lazaras Segallas • **6-as psl.** „Keramika yra būdas išjausti"/ Lidija Šimkutė. Aš suverpsiu tau pasaką • **7-as psl. Deimantė Žukauskienė.** Ambasadorius Vytautas Antanas Dambrava: Tėvynės labui/ **Deimantė Žukauskienė.** Argentinos lietuvių šv. Cecilijos choras: ištikimas lietuviškai dainai • **8-as psl. Kultūros kronika**

Kitame numeryje: Partizano, poeto Broniaus Krivicko 100-mečiui • Naujos knygos

Redaguoja **Renata Šerelytė renata.serelyte@gmail.com** • Maketuoja **Jonas Kuprys**

„Mums tik reikia vėliavos trispalvės/ Ir per amžius laisvos Lietuvos"

„Miško seserų" epizodas. A. Petraitytės nuotraukos

Astrida Petraitytė

Tai partizanų-Miško brolių dainos „Ten, kur šlama pakelės beržynai" eilutės – baigiamosios, uždarančios paskutinį posmą ("Mums nereikia vėliavos raudonos/ Penkiakampės žvaigždės kruvinos").

Lankstinuką su šios dainos tekstu gavo visi besirenkantieji į Tuskulėnų dvaro oficiną, tapusią Konferencijų sale (įeinančią į Tuskulėnų rimties parko memorialinį kompleksą), į teatro „Labas" spektaklį „Miško seserys". Šio teatro ligšiol nežinojau, tačiau atlikėjų vardai girdėti, veidai matyti. Aktorės – ne tik atlikėjos, bet ir spektaklio idėjos autorės – Neringa Varnelytė ir Vitalija Mockevičiūtė pažįstamos iš humoristinių vaidmenų televizijoje. Bet joks komizmo šleifas šiame spektaklyje jų neapgaubė (kaip neretai nutinka komikui persikūnijant į dramatišką personažą) – aktorių emocinė įtaiga tarsi ir vizualiai jas perkeitė…

Taigi – spektaklis apie Miško seseris, partizanų ryšininkes. Galima sakyti, publicistinis – aktorės ne tik suvaidino (pasakodamos) atskirus Miško seserų gyvenimo, veikimo epizodus, bet ir dalijosi spektaklio kūrimo „virtuve": kaip abi sumąstė, kad jos, moterys, partizaninę kovą perteiks per moterų paveikslus, kaip susitiko su dar gyvomis Herojėmis ar jas prisimenančiomis… O ekrane demonstruoti jau žilagalvių pasakojimai (videoklipų autorė, kaip liudija lanktinuke pateikta informacija – ne vieno dokumentinio filmo režisierė Agnė Marcinkevičiūtė). Remtasi ir rašytiniais liudijimais – ir iš ekrano bylojusios Mančiagirės pradžios mokyklos mokytojos Elenos Kochanskaitės-Garnevičienės publikuotais atsiminimais „Gegutė pamelavo…", ir partizanų dienoraščiais ar kita medžiaga.

Ir pasakota, ir vaidinta dzūkų tarme – gi iš Dzūkijos abi aktorės, prisimintos istorijos irgi iš šio krašto (juk būtent Dzūkijoje aktyviausiai veikė antisovietinis pasipriešinimas, Miško broliai).

Svarbus, emocinę įtaigą tikrai stiprinąs spektaklio komponentas – partizanų dainos. Dažniausiai tai graudžiai herojiški pasakojimai, bet išgirdome ir šmaikščių, stribus pašiepiančių dainų (kaip šie „išmindžiojo karvės tortą" ir pan.). Jas atliko vyrų duetas – Darius Mockevičius ir Paulius Kovalenko (nekart ir aktorės jiems pritarė); vyrai ir instrumentus – smuiką, armoniką – į rankas paimdavo, ir asistuodavo atlikėjoms, įsiterpdami kokiu žodeliu ar fraze. Ypatingų dekoracijų spektakliui neprisireikė – ketvertas atlikėjų susėdo už stalo, užkloto staltiese (net ne viena, kaip paaiškėjo, kai baltoji drobulė buvo pakelta nelyg ekranas už vienos atlikėjos); virš jų – ekranas, o kampe – dvi vėliavos: Trispalvė ir Vyties…

Nežinia, ar visų žiūrovų reakciją perteikė dailininkė Ramunė Vėliuvienė, kai pabaigoje dėkodama ištarė: „Kai pusę spektaklio praverki..", mano – tikrai. Ašaros akyse ėmė kauptis jau pradžioje, galiausiai jos ir pabiro – toji pasakojimo herojiška tragika ir tragiškoji herojika! Kaip gali abejingai, „iš šalies" žiūrėti (juk tikrai beklausydamas regi) į jaunutes merginas, palaikiusias ryšį su partizanais, enkavėdistų ir stribų persekiotas, kalėjime kankintas, bet atlaikiusias – „nieko nežinojusias"… Kaip gali nesigraudinti, patirdamas meilės romantiką, tame rūsčiame Istorijos laikmety dvi jaunas širdis – Miško brolio ir Miško sesers – apgaubusias… Štai įsirėžė: dvi poros, viena kitai liudininkais būdamos, santuokos įžadus davė prie pakelės kryžiaus, kitądien prie to paties kryžiaus partizano Sakalo jaunamartė Anelė ištarė Priesaikos žodžius, tapdama ryšininke Juoduke…

Prisimintos ir motinos, savo sūnus partizanaut išleidusios, ne vienai teko tokia nelemtis – jų nesulaukti, net ir neturėti galimybės palaidoti. Štai Mockevičiūtė perskaitė-išraudojo vienos Motinos užrašytą raudą („… kaip man žinocie, kur tavo kapelis…")

Miško seserų istorijos, žinoma, prišaukė ne vieno Miško brolio paveikslą. Minėtas ir Adolfas Ramanauskas-Vanagas, ir Lionginas Baliukevičius-Dzūkas, ir Juozas Vitkus-Kazimieraitis, dar ne vienas. Paliudyta jaudinančių epizodų: štai būrys aplanko vienos Miško sesers namus, visi vyrai lyg ir su karių uniformomis, tik pats vadas – nudriskusiom kelnėm. Namų galva sako: siuvau dukrai iš milo paltuką, dar liko gabalas, pasiūsiu tau kelnes; o vadas paprieštarauja: jei žūsiu – atpažins, kad ir mergaitės, ir mano rūbas to paties milo, stribai nepagailės… Ir tragiškos žūtys: Sakalo būrys, septyni vyrai, apsupti susisprogdino bunkeryje – Anelė-Juodukė su bendramintėmis toje vietoje supylė simbolinius kapelius, o juos enkavėdistai tūžmingai sunaikino…

Primintas ir partizanus kovai įkvėpdavęs „Amerikos balsas" – vis laukta pagalbos iš Vakarų…

Spektaklį – šį Miško seserų ir brolių pagerbimą – užbaigė ekrane demonstruotos partizanų nuotraukos, tarp jų ir moterų regėjome.

Konferencijų salė Tuskulėnų rimties parke buvo pilnutėlė (nors tądien, 01 22, skelbti net du spektakliai; dalyvavau ankstyvajame, 3 val. p. p.). Džiugu, kad ir jaunų veidų buvo matyt, nors, suprantama, daugiausia susirinko žilagalvių, ko gero, tiesiogiai ar netiesio-giai su pasakotomis istorijomis susijusių. O ekrane bylojusi gerb. Elena Garnevičienė pakviesta iš salės kartu su atlikėjais priimti padėkos gėles ir plojimus. ❑

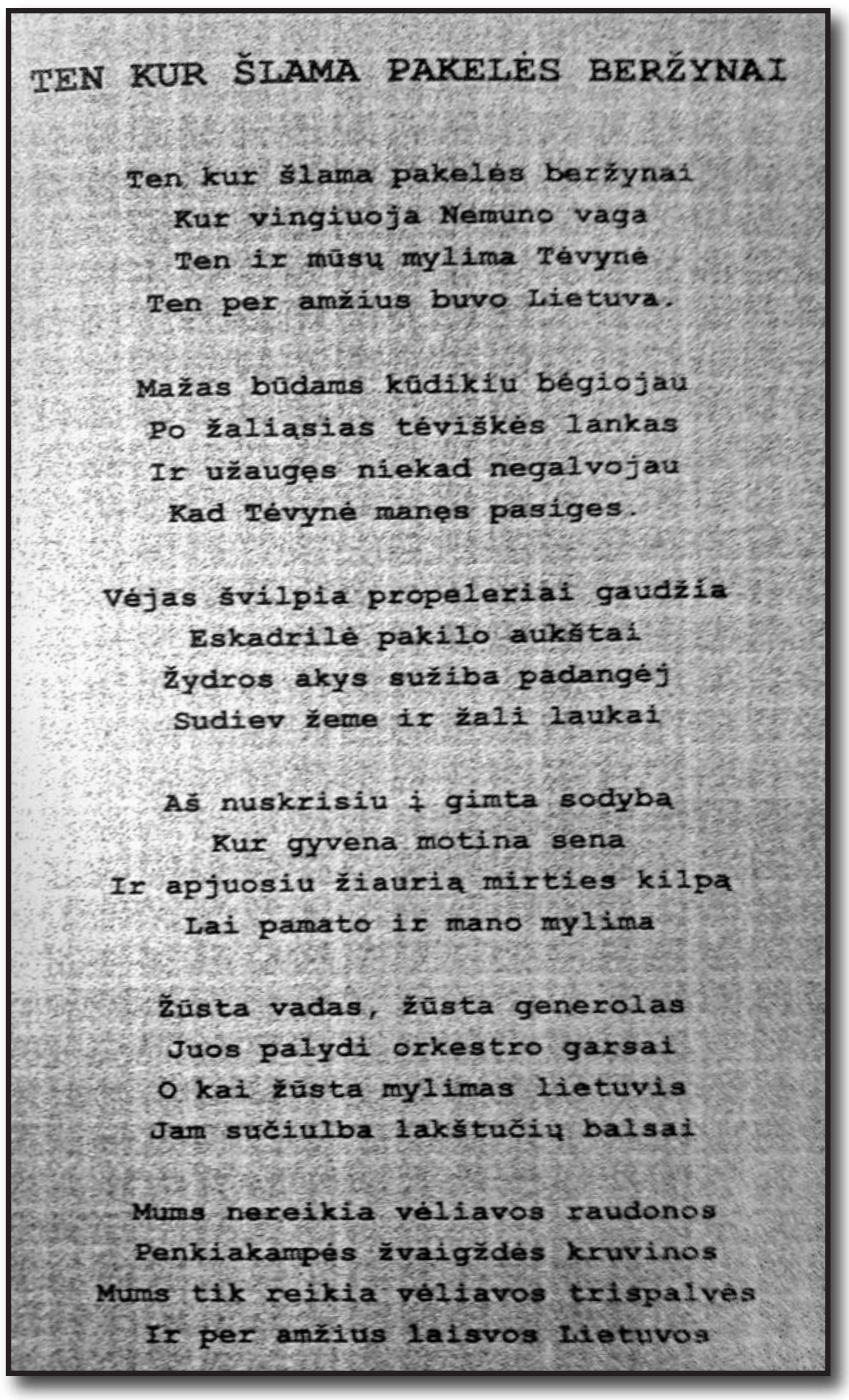

TEN KUR ŠLAMA PAKELĖS BERŽYNAI

Ten kur šlama pakelės beržynai
Kur vingiuoja Nemuno vaga
Ten ir mūsų mylima Tėvynė
Ten per amžius buvo Lietuva.

Mažas būdams kūdikiu bėgiojau
Po žaliąsias tėviškės lankas
Ir užaugęs niekad negalvojau
Kad Tėvynė manęs pasiges.

Vėjas švilpia propeleriai gaudžia
Eskadrilė pakilo aukštai
Žydros akys sužiba padangėj
Sudiev žeme ir žali laukai

Aš nuskrisiu į gimta sodybą
Kur gyvena motina sena
Ir apjuosiu žiaurią mirties kilpą
Lai pamato ir mano mylima

Žūsta vadas, žūsta generolas
Juos palydi orkestro garsai
O kai žūsta mylimas lietuvis
Jam sučiulba lakštučių balsai

Mums nereikia vėliavos raudonos
Penkiakampės žvaigždės kruvinos
Mums tik reikia vėliavos trispalvės
Ir per amžius laisvos Lietuvos

Spektaklyje nuskambėjusi partizanų daina

Gabus kombinatorius Cvirka, arba P. Cvirka – A. Margerio pusininkas?

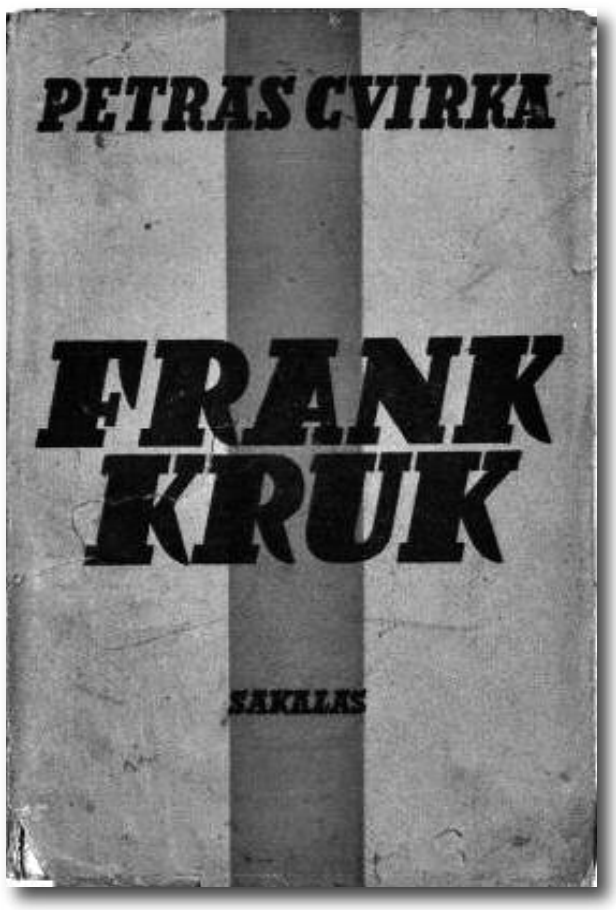

Petro Cvirkos romanas „Frank Kruk“

Dalia Cidzikaitė

Nors lietuvių rašytojų Jungtinėse Amerikos Valstijose gyvenimas buvo palyginti ramus, kartkartėmis jo giedrą padangę nušviesdavo vienas kitas ryškesnis žaibas, sudrebindavo stipresnis griaustinis. Vienu iš tokių žaibų tapo 1958 m. rugpjūčio 30 d. laikraštyje *Draugas* B. Babrausko mestas kaltinimas Petrui Cvirkai – „*Frank Kruk* romano gimtinė Chicagoje"[1]. Straipsnio autorius buvo įsitikinęs, kad Cvirka, rašydamas savo garsųjį romaną, nuplagijavo jam JAV lietuvio Algirdo Margerio (tikrasis vardas Konstantinas Šeštokas) atsiųstą apysaką, pastarajam viliantis, jog žymus rašytojas ją paskelbs sovietinės Lietuvos spaudoje, o galbūt net išleis atskira knyga. Margerio apysaka taip ir neišvydo dienos šviesos. O gal išvydo, tik... kitu pavadinimu ir kito autoriaus pavarde?

Pasak Babrausko, Margeris savo rankraštį Cvirkai išsiuntė apie 1930 metus. Cvirka savo dviejų dalių satyrinį romaną išleido 1934 metais. Pasirodžius kūriniui, Cvirka sulaukė tiek pagyrų, tiek kritikos. Pagyras dalijo Lietuvos rašytojai, tokie kaip Kostas Korsakas, teigęs, kad kolega, nė karto nebuvęs Amerikoje, sugebėjo ypač sumaniai pasinaudoti JAV lietuvių spauda ir sukurti įtikinantį Amerikos lietuvio Franko Kruko ir jo aplinkos paveikslą.

Kritikos negailėjo Cvirkos kūrinį su didinamuoju stiklu skaitę Amerikos lietuviai ar ilgesnį laiką JAV praleidę tautiečiai. Babrauskas cituoja Karolį Vairą, kuris 1934 m. *Literatūros naujienose* (Nr. 9) piktinosi Cvirkos kūrinyje tendencingai ir karikatūriškai pavaizduotais „Amerikos lietuviais biznieriais". Vairas Cvirkos *Frank Kruk* randa ir ne vieną prasilenkimą su tuometine Amerikos realybe. Jo teigimu, rašytojas neteisingai vartoja tokius žodžius kaip „gadem", „sanavabič" ir kt., rašo apie „munšainą" ir „butlegerius", kurie iš tikrųjų atsirado tik po 1918-ųjų.

Gal tuo ši plagijavimo istorija ir būtų pasibaigusi, jei ne pats Margeris, vieno Čikagos rašytojų klubo susirinkimo metu „viešai ir pakartotinai" papasakojęs „Cvirkos vagystės istoriją"[2], o vėliau – vėl viešai – savo žodžių atsisakęs. Į tai kaipmat sureagavęs katalikiško dienraščio *Draugas* kultūrinio priedo redaktorius paskelbė: „Bolševikai priverčia meluoti net ir Amerikoje gyvenančius."[3] „Matyt, – toliau dėsto redaktorius, – bolševikai susijaudino, kad jų ištikimas ir garbinamas narys Cvirka liko taip negražiai suniekintas, ir privertė Margerį atšaukti žodžius, kuriuos jis buvo viešai ir garbingai kartkartėmis apskelbęs čikagiškiams rašytojams."[4] Kronikos autorius neabejoja, kad Margeris savo atminties neteko neseniai lankydamasis Lietuvoje.

Žibalo į besiplieskiantį gaisrą įpylė po kelių savaičių *Drauge* paskelbtas Margerio „Laiškas redakcijai dėl Cvirkos plagijato". Jame rašytojas kategoriškai atmeta jam dienraščio redaktoriaus mestus kaltinimus ir gina Cvirkos *Frank Kruk* autorystę. Kartodamas Korsako mintį, Margeris rašo, kad Cvirka, neturėdamas galimybės Amerikoje pagyventi ir tiesiogiai ją pažinti, tyrė ją iš laikraščių ir knygų, godžiai skaitydamas tokius JAV rašytojus kaip Upton Sinclair ir Sinclair Lewis. „Jis skaitė ir Margerio apsakymą, – pripažįsta Amerikos lietuvis, – kuriame daug prikrauta Amerikos lietuvių gyvenimo ir jų vartojamos darkytos kalbos (anglybių).[5]"

Čikagos rašytojai nepasidavė ir kovo 19 d. *Draugo* priede „Mokslas, menas ir literatūra" visų Čikagos rašytojų vardu paskelbė tekstą, kuriame sakoma, jog kolektyvas konstatavo dr. Margerio atminties susilpnėjimą, jam bandant paneigti tai, ką yra tvirtinęs 1951 m. Čikagos rašytojų klubo susirinkimuose: „Kiekviename susirinkime A. Margeris aktyviai dalyvaudavo diskusijose, dėstydamas savo nuomonę apie Ramoną, Radauską ir kitus nagrinėtus autorius, taip pat paliesdamas ir kitas temas. Tremtinių namuose, vėliau Lietuvių auditorijoje vykusiuose rašytojų susirinkimuose A. Margeris pakartotiniai nupasakojo savo novelės istoriją: kaip jis nusiuntęs savo rankraštį Lietuvon, kaip ilgai laukęs jos išspausdinant ir kaip pagaliau nepaprastai susijaudinęs, beskaitydamas Frank Kruką, ten radęs P. Cvirkos sunaudotą savo nespausdintos novelės medžiagą.[6]"

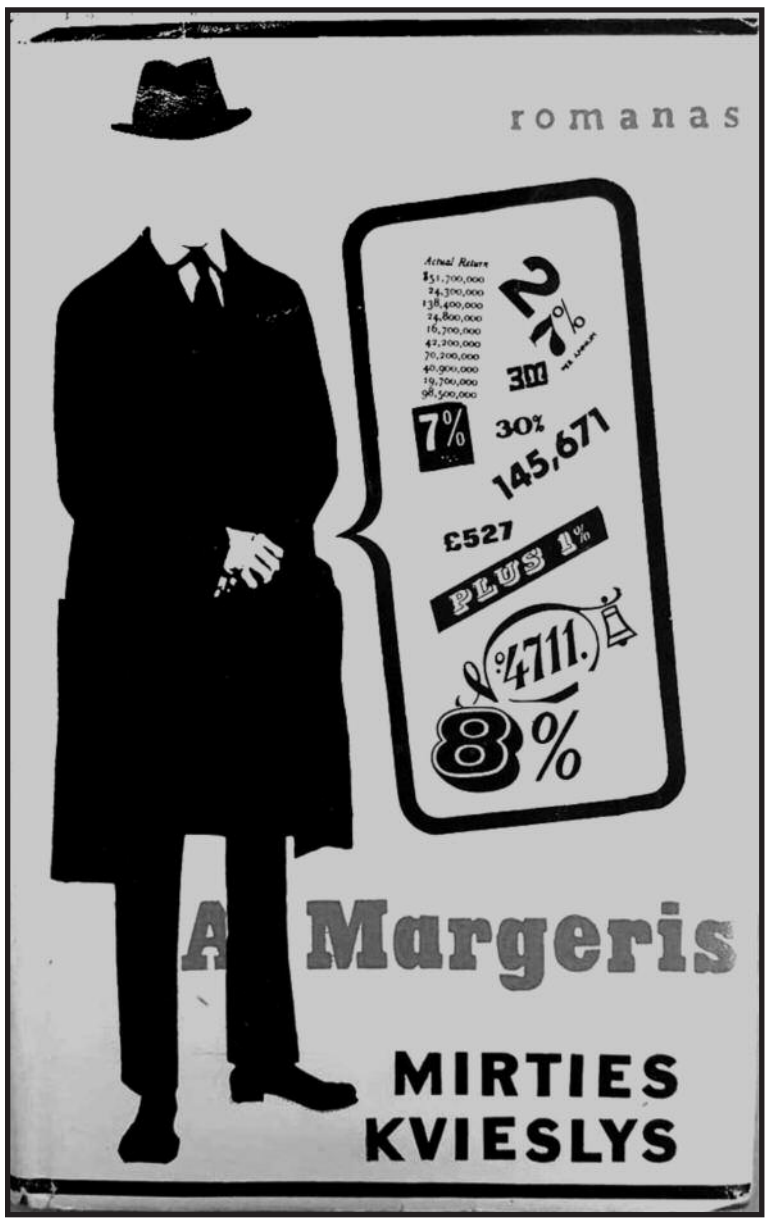

Algirdo Margerio romanas „Mirties kvieslys“

Gali būti, kad Margerio paneigimas anksčiau Cvirkai mesto kaltinimo plagijavimu susijęs su jo 1961 m. 15 000 egz. tiražu Valstybinės grožinės literatūros leidyklos išleistu romanu *Mėlynos akys: tikrovės vaizdai*, apie kurį palankiai atsiliepė sovietų Lietuvos rašytojas Mykolas Sluckis[7]. Nors Cvirka tada jau buvo miręs, matyt, sovietų rašytojai Lietuvoje darė viską, kad jų kolegos vardas nesumenkėtų, o gabaus rašytojo aureolė išliktų tokia pat graži ir nepriekaištinga, kokia ji buvo jam gyvam esant.

Margerio plagiato istorija nėra vienintelė Cvirkos kūrybinėje karjeroje. 1936 m. pasirodžius jo romanui *Meisteris ir sūnūs*, Balys Sruoga rašė, jog per visą Cvirkos romaną „šakojasi tarsi gyslos paralelės" su Romaino Rollando *Colas Breugnon*[8]. „Tiesa, jos kai kur neryškios, dingsta po riebalų sluoksniu ir staiga vėl prasimuša", – romanų panašumą savo recenzijoje pabrėžė Sruoga. Literatūros kritikas paralelių įžvelgė ir kūrinių kompozicijoje. Pasak jo, „Jei lygini abiejų knygų kompoziciją, tai, atrodo, lyg Cvirka būtų sudaužęs Brenjono gitarą ir iš jos dalelių sulipdęs Krizo smuikelę, pridėdamas naujas stygas, galvelę ir dar kai ką. Ne visados lengva atspėti, kur tokia atskala pakliuvo. Tačiau, nors ir labai rūpestingai sumaišius kortas ir iš naujo padalijus, šen bei ten pasitaiko senos kombinacijos: čia kryžių tūzas su devynake, čia karalius su berneliu..."[9]. Todėl nestebina, kad Sruoga Cvirką pavadino ne gabiu rašytoju, o „gabiu kombinatoriumi".

Pasak anksčiau minėto Babrausko, Margeris savo rankraščio iš Cvirkos taip ir neatgavo. Gali būti, kad jis tebeguli tarp rašytojo dokumentų, saugomų Lietuvos literatūros ir meno archyve. „Keista, – savo recenzijoje apie Cvirkos *Meisterį ir sūnus* anuomet rašė Sruoga, – kai literatūros danguje suspindi žvaigždė mėnuliška šviesa ir, žvelgiant į ją, reikia galvoti, kad kažkur, už akiračio, esama saulės – jos mirgėjimo kaltininkės." Galbūt teisus buvo Babrauskas, teigęs, kad Cvirkos Frank Kruk tikroji švytėjimo gimtinė yra ne Kaunas, o Čikaga.

Cvirka mirė 1947 m. gegužės 2 d., sulaukęs vos 38 metų. Gydytojas Algirdas Margeris, į Lietuvą sugrįžęs 1967 m. ir čia atšventęs savo 80-metį, mirė 1977 m. gruodžio 24 d. Vilniuje. 80-ojo gimtadienio proga Amerikos lietuviui sovietų valdžia suteikė Nusipelniusio kultūros veikėjo vardą ir sovietų Lietuvos pilietybę[11].

1, B. Babrauskas, „P. Cvirka – A. Margerio pusininkas", *Draugas*, 1958 m. rugpjūčio 30 d., psl. 2. Prieiga internete: http://www.draugas.org/archive/1958_reg/1958-08-30-PRIEDAS-DRAUGAS.pdf (žiūrėta 2020.01.09).1.1.

2, „Kultūrinė kronika", *Draugas*, Mokslas, menas ir literatūra, 1960 m. vasario 20 d., psl. 1. Prieiga internete: http://www.draugas.org/archive/1960_reg/1960-02-20-PRIEDAS-DRAUGAS.pdf (žiūrėta 2020.01.09

3. Ten pat.

4. Ten pat.

5. „Laiškas redakcijai dėl Cvirkos plagijato", *Draugas*, 1960 m. kovo 5 d., psl. 7. Prieiga internete: http://www.draugas.org/archive/1960_reg/1960-03-05-PRIEDAS-DRAUGAS.pdf (žiūrėta 2020.01.09).

6. „Kultūrinė kronika", *Draugas*, Mokslas, menas ir literatūra, 1960 m. kovo 19 d., psl. 1. Prieiga internete: http://www.draugas.org/archive/1960_reg/1960-03-19-PRIEDAS-DRAUGAS.pdf (žiūrėta 2020.01.09).. Beje, Margerio pasakojimą apie Cvirkos vagystę *Drauge* paliudijo Almis Drulia, daugiau žr. „Dviejuose horizontuose", *Draugas*, 1960 m. balandžio 28 d., psl. 3. Prieiga internete: http://www.draugas.org/archive/1960_reg/1960-04-28-DRAUGAS.pdf (žiūrėta 2020.01.09).

7. Daugiau žr. Myk. Mel., „Jis padorus žmogus, ne komunistas", *Draugas*, 1961 m. kovo 20 d., psl. 3. Prieiga internete: http://www.draugas.org/archive/1961_reg/1961-03-20-DRAUGAS.pdf (žiūrėta 2020.01.09). Tai ne pirmasis Margerio kūrinys, kurį išleido Valstybinė grožinė literatūros leidykla. 1952 m. pasirodė jo apsakymų knyga *Čikagos šešėliai*, o 1959 m. – romanas *Už jūrų marių*. Pasak įvadą Margerio *Mėlynoms akims* parašiusio Antano Vaivutsko, šis romanas yra papildyta Margirio *Čikagos šešėliai* versija.

8. Balys Sruoga, „Persikas Lietuvoj", Balys Sruoga, *Raštai, t. 8.: literatūros kritika 1930–1947*, Alma litera, 2012, p. 174.

9. Ten pat.

10. Ten pat, psl. 184.

11. „Kultūrinė kronika", *Draugas*, Mokslas, menas ir literatūra, 1969 m. kovo 1 d., psl. 5. Prieiga internete: http://www.draugas.org/archive/1969_reg/1969-03-01-PRIEDAS-DRAUGAS.pdf (žiūrėta 2020.01.09). ❑

M. K. Čiurlionio giminaitė iš Australijos į Kauną atvežė savo darbų parodą apie vilkmerges

Algis Vaškevičius

Daug malonių ir netikėtų emocijų patyrė tie meno mylėtojai, kurie sausio 24-ąją užsuko į Nacionalinį M. K. Čiurlionio dailės muziejų, kur buvo pristatoma Jazminos Cininas paroda „Eglė ir vilkmergės". O susirinkusiųjų buvo tikrai daug, ne visi net sutilpo į konferencijų salę, dalis stovėjo koridoriuje, praėjime.

Jazmina Cininas Kaune sulaukė didelio dėmesio

Laikinai šio muziejaus direktoriaus pareigas einanti Daina Kamarauskienė pasidžiaugė ir neeiline paroda, ir ypatinga viešnia, ir didžiuliu atvykusiųjų į renginį susidomėjimu. Daugelį galbūt priviliojo galimybė gyvai pamatyti M. K. Čiurlionio giminaitę, kiti buvo girdėję, kad ji kuria labai įdomius, neįprastus meno kūrinius, dar kiti spėjo Jazminą Cininas pamatyti per televiziją, nes tomis dienomis ją kalbino ne vieno kanalo žurnalistai, ir visiems jiems gražia lietuviška kalba, kartais primiršdama kokį žodį viešnia iš Australijos pasakojo, kokia jai svarbi Lietuva, kaip puikiai ji čia jaučiasi ir kodėl tos vilkmergės jos piešiniuose vaizduojamos.

„Aš šią menininkę pažįstu gana neseniai, viskas prasidėjo nuo mūsų muziejaus parodos 'LABDARIAI.LT', nes Jazmina, besidomėdama ir ieškodama daugiau informacijos apie savo garsią giminę, šios parodos aprašyme atsitiktinai pamatė savo prosenelio nuotrauką ir atvyko į muziejų, norėdama daugiau apie jį sužinoti. Mūsų darbuotojos labai nustebo, išvydusios M. K. Čiurlionio giminės atstovę, o po to išsikalbėjome, kad ji menininkė, ir buvo aišku, jog būtina pas mus surengti Jazminos kūrybos darbų parodą", – pasakojo D. Kamarauskienė.

Sveikindama autorę su šia paroda, ji įteikė Jazminai visą krepšį įvairių laiškų ir palinkėjimų, kuriuos parašė giminės, pažįstami, žmonės, norėję susitikti ir pamatyti viešnią iš tolimosios Australijos. Tokio dėmesio sujaudinta J. Cininas sakė esanti tarsi transo būsenoje, nes ir parodoje daug įvairių transformacijų iš žmogaus į ne žmogų, ir jos kelionė čia transatlantinė, ir dar daug įvairių „trans" dalykų vyksta jai čia lankantis. Ji labai visiems dėkojo sakydama, kad puikiai jaučiasi Kaune, Lietuvoje, jai čia viskas patinka. Autorė taip pat pakomentavo kai kurių kūrinių atsiradimo detales, paaiškino, kodėl vilkolakių ir vilkmergių tema jai įdomi.

Parodoje „Eglė ir vilkmergės" pristatomos knygos ir portretai turi savas istorijas. Vienas iš portretų – juodaodės vilkolakės, iš šiuolaikinio romano apie mergaitę, kuri atrodo kaip berniukas, ir kuri nori tapti berniuku. Kitas darbas supažindina žiūrovus su baleto artiste, baletmeistere ir dailininke, architekto Vladimiro Dubeneckio žmona Olga Dubeneckiene, viena iš „Vilkolakio teatro", veikusio Kaune 1920–1925 m., iniciatorių. Beje, šį ir dar vieną darbą J. Cininas nusprendė padovanoti Nacionaliniam M. K. Čiurlionio dailės muziejui, tuo sulaukdama audringų plojimų.

Ypatingą istoriją pasakoja portretas, įkvėptas Jazminos apsilankymo Kaune 2000-ųjų metų žiemą. Autorė papasakojo, kad maždaug prieš 20 metų viešėdama Lietuvoje ji apsistojo su savo vyru Galaunių namuose prie Ąžuolyno ir vieną sausio naktį sužinojo, kad iš netoliese esančio Zoologijos sodo pabėgo vilkas Lapsis.

„Tos istorijos pabaiga liūdna, nes policija tada nušovė pabėgusį vilką, bet man tai buvo galimybė sukurti dar vieną darbą. Tokių įvairių įdomių istorijų, įkvėpusių kūrybai buvo ir daugiau", – pasakojo autorė parodos Kaune atidarymo metu. Ji tiesiog pavergė susirinkusiųjų širdis, kai netikėtai uždainavo ir atliko lietuvių liaudies dainą apie pragertą žirgelį.

Originalūs menininkės darbai. A. Vaškevičiaus nuotraukos

Tai pirmoji menininkės iš Australijos personalinė paroda Lietuvoje nuo 2002 metų. Tais metais ji į Kauną buvo atvežusi savo grafikos darbų. Pasak šios parodos rengėjų, Melbourne gimusi lietuviškų šaknų turinti Jazmina vis dar stipriai tapatinasi su protėvių palikimu, į savo kūrybą įtraukdama baltiškus motyvus ir temas.

„Jau daugiau nei du dešimtmečius menininkė kuria grafikos darbų serijas, pasakojančias vilkolakių moterų istorijas, o neseniai pradėjo daryti menines knygas iš aplinkoje rastų medžiagų: iš panaudotų verslo vokų, nereikalingų enciklopedijų iliustracijų ir pakuočių, kurias transformuoja į vaizdingus pasakojimus. Didžioji medžiagos knygoms dalis buvo surinkta 2017 m. Estijos spaudos ir popieriaus muziejuje Tartu, ją papildė Melbourno Lietuvos bibliotekos nebenaudojamos knygos ir nuolatinis sąskaitų srautas iš menininkės pašto dėžutės", – teigiama šios parodos pristatyme.

J. Cininas kūriniai plačiai eksponuojami tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu mastu. Už darbus su popieriumi ji buvo nominuota daugybei premijų. J. Cininas meno kūrinių yra įsigijusi Australijos nacionalinė galerija, Lietuvos dailės muziejus ir MARKK etnografinis muziejus Hamburge, Vokietijoje. Personalinės menininkės parodos buvo eksponuojamos Australijos galerijose – Melbourne („Rodanti uodegą") praėjusių

Nukelta į 5 psl.

Atkelta iš 4 psl.

metų rudenį, Benalla dailės galerijoje Viktorijoje („Įženk į guolį"); RMIT galerijoje 2017 m. festivalyje „Baltoji naktis" Melbourne („Kokius didelius dantis Tu turi"); Salamankos menų centre Tasmanijoje (paroda „Kruvinasis mėnulis"), kaip tarptautinio siaubo filmų festivalio „Nepažįstamasis su mano veidu" dalis; Estijos spaudos ir popieriaus muziejuje Tartu („Švelnus vilkas ir gudri vilkmergė").

Jos darbai tapo 2018 m. Vilniaus rotušėje surengtos Pasaulio lietuvių meno parodos „Pasaulio Lietuva: kūrybos horizontai" dalimi. Ši menininkė skaito paskaitas apie grafikos ir knygų meną RMIT meno mokykloje Melbourne, ji taip pat yra Melbourno ir Lietuvos folkloro grupės „Pamesta klumpė" narė, todėl nereikėtų stebėtis, kad taip puikiai atlieka lietuvių liaudies dainas.

Jazmina Cininas vilkmerges (arba kaip ji pati vadina – vilkolakes) atrado jau gana seniai. „Iš pradžių norėjau kurti portretus ir autoportretus, nebūtinai savo veido motyvais, bet kad juose būtinai dominuotų lietuviška, baltų simbolika", – aiškina menininkė.

Jau prieš kelis dešimtmečius beieškant kūrybinio įkvėpimo, jai į galvą atėjo Geležinio Vilko įvaizdis ir legenda. Akivaizdu, kad su legenda nebuvo daug susijusios medžiagos, o ypatingai kai reikėjo moters įvaizdžio. „Beieškodama medžiagos apie vilkus, pradėjau į viską gilintis dar plačiau – kuo daugiau ieškojau, tuo labiau pastebėdavau, kad istorijos apie vilkus yra be galo panašios į pasakojimus apie moteris-vilkolakes, kaip antai romėnų mitas apie Romulą ir Remą bei juos išauginusią vilkę", – pasakojo prieš šią parodą jos autorė žurnalistams.

Pasak menininkės, moters įvaizdis jos kūrybiniuose ieškojimuose keitėsi: moteris – kaip ragana, bendraujanti su Velniu; moteris – kaip vilkolakis. Australijoje žmones dažnai stebindavo faktas, jog Jazmina piešia portretus apie moteris-vilkolakes, kadangi dauguma pripratę prie vilkolakio-vyro įvaizdžio. Lietuvoje Jazmina rado nemažai pasakų, susijusių su vilkmergėmis, dažniausiai – iš vestuvių tradicijų, kuomet moterys atvirsdavo į vilkolakes, ir po septynerių ar devynerių metų grįždavo į žmonių kūną.

Kai prieš trejus metus ji lankėsi ir dirbo Estijos spaudos ir popieriaus muziejuje Tartu mieste, jai buvo pasiūlyta panaudoti darbams gausybę senų knygų, kurios bibliotekoms jau buvo nereikalingos, dar iš sovietinių laikų. Tas knygas ji originaliai panaudojo kurdama savo kolekcijos knygas, kur buvo ir įvairių pasakų su moterų-vilkmergių motyvais.

Parodoje, kuri veiks iki kovo 29 dienos yra ir kosmoso tematikai skirtas darbas, kurį įkvėpė Melbourno bibliotekoje rastos knygos apie žvaigždes. Menininkė pasakojo, kad vienai jos knygai sukurti prireikia kelių mėnesių, nes tai kruopštus ir daug laiko reikalaujantis darbas. Pastaruoju metu ji kuria menines knygas iš panaudotų verslo vokų, nereikalingų enciklopedijų iliustracijų ar pakuočių, todėl ir tų knygų gamyba priklauso nuo to, ką ji randa ir turi. Vienas iš parodos kūrinių gimė naudojant pieno dėžutes.

❑

Litvakas klajoklis Lazaras Segallas –

modernizmo pradininkas BrazilijojeLietuvos istorijos metraštininkas drobėje

Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė

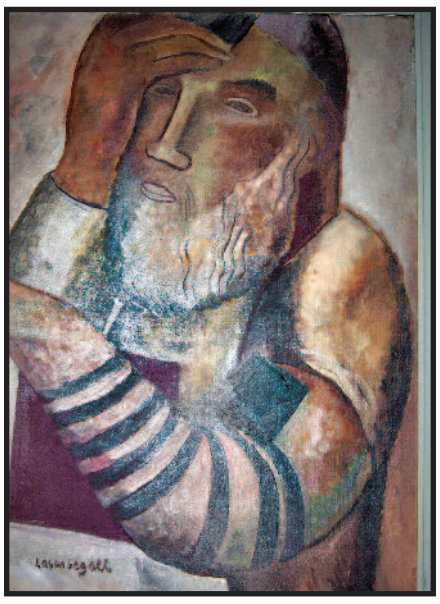

L. Segallo „Besimeldžiantis žydas III", 1930, drobė, aliejus, smėlis

Centre – dailininko žmonos Jeny Klabin galva, 1938

Garsaus menininko paroda Vilniaus Gaono žydų muziejaus Tolerancijos centres

Menininko vilniečio Lazaro Segallo (1891–1957) paroda iš jo vardu pavadinto muziejaus San Paule nuo pernai metų iki šių metų kovo mėnesio veikia Valstybinio Vilniaus Gaono žydų muziejaus Tolerancijos centre. Joje – visų menininko kūrybos laikotarpių (Vilniaus, Vokietijos, Paryžiaus ir Brazilijos) darbai: tapyba, grafika ir skulptūra, taip pat dokumentinės to laikmečio jo šeimos, jo galerijos, Vilniaus, San Paulo miestų, kelionių laivu ir Brazilijos vaizdų fotografijos iš Brazilijos ir Lietuvos fondų.

Pats didžiausias L. Segallo kūrinys „Emigrantų laivas" (1940 m.) nebūtų tilpęs į jokį lėktuvą, taigi originalas liko San Paulo muziejuje, parodoje matome kūrinio fotografiją su autoriumi, taip pat didžiulę dokumentinę fotografiją su emigrantų šeimomis laivo denyje (anais laikais tos kelionės buvo varginančios, užtrukdavo net pusmetį, tokią kelionę laivu menininkas ir pavaizdavo, kai 1912 m. pirmą kartą keliavo pas seserį į Braziliją). Manoma, kad L. Segallas geriausiai atskleidė to laikmečio žmogaus be vietos – amžino žydo dvasią. Tada ant servetėlių pieštuku nupiešė pietaujančių keleivių eskizus, vėliau, prancūziškuoju laikotarpiu, ir sukūrė šį ciklą.

L. Segallas – vienas žymiausių iš Lietuvos kilusių žydų kilmės dailininkų. Jis minimas šalia tokių garsių litvakų kaip Ch. Soutine'as, M. Chagallas, J. Lipchitzas, O. Zadkine'as, N. Arbit Blatas. Kas galėjo pamanyti, kad po daugelio metų berniuko iš Naugarduko gatvės tokios išskirtinės vertės paroda bus čia rodoma. Tiesa, L. Segallas į Vilnių sugrįžta ne pirmą kartą – prieš dešimt metų (2010 m.) surengta jo grafikos darbų paroda „Lasaras Segallas: nuo Vilniaus iki San Paulo" iš Paryžiaus Judaizmo istorijos ir meno muziejaus (*Musée d'art et d'histoire du Judaēsme Paris*), tarp jų buvo ir litografijos iš 1922 m. Vokietijoje pristatyto albumo „*Prisiminimai apie Vilnių, 1917*" („*Erinnerung an Wilna*, 1917").

Parodos priešistorė. Lietuvos valstybės atkūrimo šimtmečio minėjime 2018 m. gegužę San Paule, filantropės ir kolekcionierės Emos Klabin fondo muziejuje vyko festivalis „Labas!", sukvietęs per tūkstantį lankytojų: tarp dalyvių buvo ir garsūs lietuvių kilmės gatvės meno kūrėjai *Os Gemźos* – dvyniai Otávio ir Gustavo Pandolfo, Emos Klabin fondo prezidentas, buvęs Brazilijos užsienio reikalų ministras, litvakų kilmės dr. Celso Lafer ir Lietuvos Respublikos generalinė konsulė San Paule Laura Tupe. Iš Lietuvos atvyko tuometinė Valstybinio Vilniaus Gaono žydų muziejaus direktoriaus pavaduotoja (dabar – direktorė) dr. Kamilė Rupeikaitė, kuri supažindino su Lietuvoje kuriamu Litvakų kultūros ir tapatybės muziejaus projektu – surengti Segallo darbų parodą Lietuvoje, keistis dokumentais, kartu paminint ir VVGŽM 30-metį.

Šeima. Kaip tampama kūrėju. L. Segalas gimė Vilniuje, Naugarduko g. Nr 15, ant kampo ten buvo Vaistažolių vaistinė, tiesa, pastatas neišliko, tačiau pagal laiškus ta vieta nustatyta.

Lazaras buvo šeštas iš aštuonių vaikų. Jo tėvas Abelis Segallas buvo Torų perrašinėtojas (ne tik prekybininkas). Lazaras žavėdamasis stebėjo, kaip tėvas ant geltono pergamento lapo piešė raides. Įžvalgus gimdytojas nukreipė sūnų mokytis į Marko Antokolskio pramoninę dailės mokyklą, kur buvo veikiai pastebėti jo gabumai, vėliau paties M. Antokolskio jis nukreipiamas mokytis į Paryžių.

L. Segallo paveikslas „Mano seneliai", 1951, drobė, aliejus.
Laimutės Vasiliauskaitės-Rožukienės nuotr.

Klajonių pradžia. Vokiškasis periodas (1906–1910). Į menininkų miestą Paryžių Lazaras keliauti nusprendžia būdamas penkiolikos, keliauja per Vokietiją, 1906 m. pakeliui sustoja Berlyne ir porą metų studijuoja dailę Berlyno akademijoje (*Kaiserliche Akademie für Schöne Kunste*) pas garsenybes: Lovisą Corinth'ą ir Max'ą Liebermann'ą, ten įsitraukia į menininkų grupuotę „*Berliner Secession*", susibičiuliauja su P. Klee, Vasilijumi Kandinskiu, E. Lisickiu, N. Gabo ir O. Archipenka.

Nukelta į 8 psl.

„KERAMIKA YRA BŪDAS IŠJAUSTI"

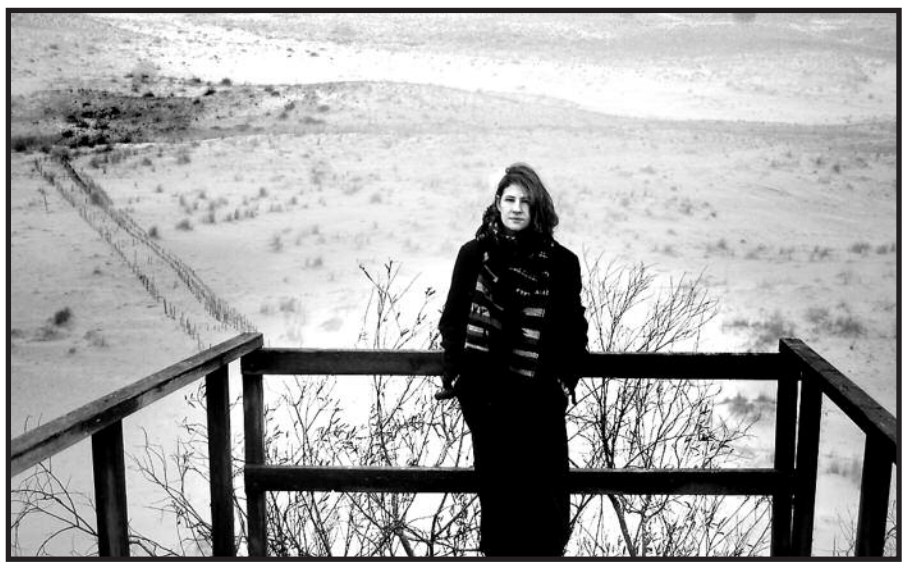

Monika Gedrimaitė ant Parnidžio kopos

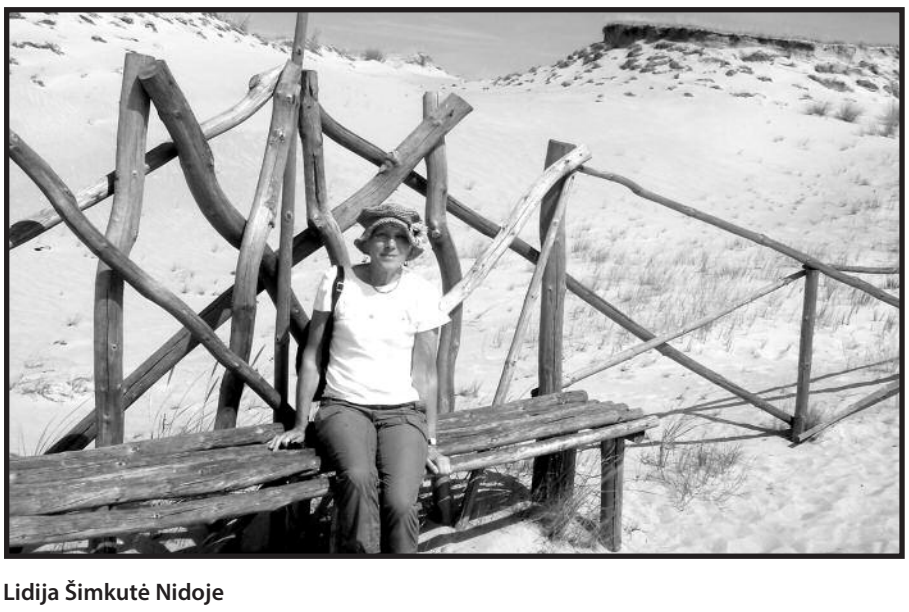

Lidija Šimkutė Nidoje

Lidija Šimkutė – I Weave You a Sash* – Suverpsiu tau pasaką.

Industrinės lėkštės, lazeriniai dekoliai, Nidos meno kolonija, Nida, 2017

Monika Gedrimaitė
– keramikė, Vilniaus dailės akademijos magistrė (2018).

Jos kūrybos ištaka – indo kaip daiktiško ir konceptualaus darinio sąsaja. Autorei rūpi indo tradicija, daiktiškas indo pamatas bei išjaustos naujos indo panaudojimo galimybės. Universalizuotas indo konceptas yra veikiamas autorės dekonstrukcijos instrumentais, kol lieka tik pėdsakas, tarsi nenurodantis į nieką esminga.

Pasitelkdama techninius aspektus, ieškodama naujų indo formų keramikė kuria įsivaizduojamos funkcijos indus, kurie, užpildydami tuščius kitybės tarpus, kuria kitą indo sąvoką. Kuriami daiktai bei jų kompozicijos tampa tarsi žodžio „indas" onomatopėjomis, konkrečiu atveju – nekalbiniais indo „garsais". Šis onomatopėjos poveikis nėra vien tik garsinis efektas – raidėmis, žodžio skiemenimis ar sakinio dalimis, kūrinyje sudaro ir semantinę reikšmę, kuri apibūdina daiktą.

Autorės kūryboje svarbi keramikos, dailininko tema, išsakytos ir nutylėtos istorijos, tikri įvykiai ir užrašyti žodžiai. Nuasmenintais ar kaip tik asmeniniais daiktais – indais – rašomos trumpos istorijos, sapnų, kasdienybės detalės. Indo kaip nuasmeninto daikto svarba įasmeninama dekonstravimo keliu, taip ją prisiartinant, o konkrečiai įvykiais darbams suteikiamas tam tikras kontekstas.

Kūrybos darbai buvo eksponuoti įvairiose galerijose Lietuvoje, Latvijoje ir Rusijoje.

Lidija Šimkutė

SUVERPSIU TAU PASAKĄ

savo mėgstamiausią pasaką
apie karalienę Eglę iš neregėtos girios
iš jos rūbų rankovės
nuolat verpiamą pasaką
apie jūroj pradingusią dainą
apie šilko gijas
apie liną, ruginę duoną
kad primintų tau apie mane

iš žodžių keisčiausių
iškasiu nuostabią būseną
tavo vaizduotės erdvėms
iš mano pagalvės ir demoniškų minčių
kad pasinertum į gėlių spalvas

suverpsiu tau pasaką, paslaptingą pasaką
iš ąžuolo, beržo ir uosio, drebulės nuspėjamo
nuopuolio į silpnai virpantį liežuvį

iš druskuotų plaukų ir verpstės šviesios
iš žudančių dalgių
ir kraujo putos ant uolos
iš kirų skrydžio melsvam danguje
žalčių karaliaus blizgesio
nuodų pusnyse

iš išmestų kauliukų
ir sūkurio tarp pragaro ir dangaus

suverpsiu tau pasaką, kerinčią pasaką
iš Baltijos smėlio, ėjimo susikibus rankom
per jūros putas, kurios plauna mūsų kojas

iš tik ką nupjautos žolės kvapo
Eglės lemtingo pragaro
gyvuoti tik eglės medžiu

iš mano krūtų pieno
atskleisiu ištarmės paslaptį
iš vilko kauksmo ir mano aistros
iš mano kūno skendinčio nakties migloje
amžinai skriejančio

iš pajūrin išplauto gintaro
skleidžiančio savo burtus

per amžius

versta autorės iš anglų kalbos
„I'll spin you a tale"

Ambasadorius Vytautas Antanas Dambrava: Tėvynės labui

Deimantė Žukauskienė

1920 m. birželio 10 d. gimė Vytautas Antanas Dambrava – Lietuvos ir JAV diplomatas, žurnalistas, visuomenės veikėjas. Likimas jam nepagailėjo sunkių išbandymų. 1941 m. birželį okupantai Dambravos tėvus ir tris brolius bei sesutę suvarė į tremtinių vagonus ir išvežė nežinoma kryptimi į Rytus, o jį patį paliko Naujosios Vilnios traukinių stotyje be šeimos, artimųjų. Likęs Lietuvoje vienas, V. A. Dambrava įsidarbino Lietuvos sveikatos ministerijos gydymo ir profilaktinių įstaigų valdybos sekretoriumi ir Vilniaus 6-osios infekcinės ligoninės vyr. gydytojo pavaduotoju administracijai. 1943 m. V. A. Dambrava baigė Vilniaus universiteto Teisės fakultetą ir, gavęs diplomą, 1944 m. pasitraukė į Vakarus. Ten rūpinosi iš Lietuvos pasitraukusių emigrantų švietimu, prisidėjo prie Vinco Krėvės-Mickevičiaus lietuvių gimnazijos Austrijoje įkūrimo. Gimnazijoje kurį laiką mokytojavo ir toliau tęsė teisės mokslus.

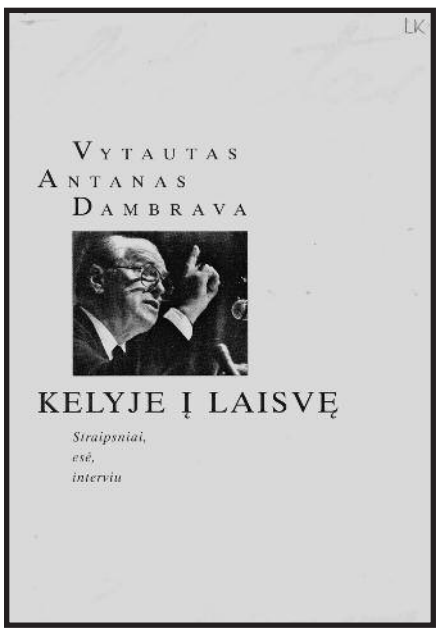

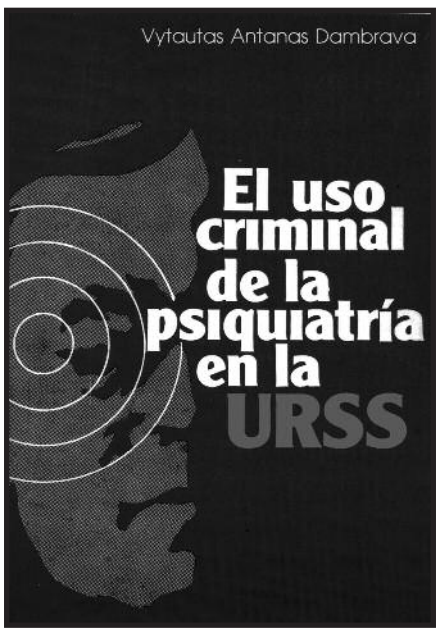

Vytauto Antano Dambravos knygų viršeliai

Apie 1950 m. atvykęs į JAV tęsė savo veiklą lietuvių išeivijos kultūros baruose: tapo Lietuvių Romos katalikų susivienijimo generaliniu direktoriumi, buvo akredituotas JAV lietuvių dienraščio ,,Draugas'' korespondentu Jungtinėse Tautose. 1951 m. dirbo radijo stoties ,,Amerikos balsas'' New Yorke ir Washingtone lietuviškų laidų tekstų kūrėju, vadovu ir komentatoriumi.

Iki Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo daugiau nei trejus dešimtmečius dirbęs JAV diplomatinėje tarnyboje, atstovavęs JAV Argentinoje, Venesueloje, Hondūre, Salvadore, Filipinuose, Malaizijoje, visada laikė save Lietuvos patriotu ir stengėsi dirbti Tėvynės labui. 1992 m. V. A. Dambrava skiriamas Lietuvos Respublikos nepaprastuoju ir įgaliotuoju ambasadoriumi Venesueloje, o nuo 1993 metų – specialių misijų ambasadoriumi Lotynų Amerikoje ir Karibų regione, nuo 1995 metų jis – Lietuvos Respublikos ambasadorius Kolumbijai, nuo 1996 metų – Argentinai ir Brazilijai, nuo 1997 metų – nepaprastasis ir įgaliotasis ambasadorius Urugvajui, o vėliau – Ispanijai, Marokui, Andorai.

V. A. Dambrava buvo ne tik puikus diplomatas, visuomenės veikėjas, bet ir produktyvus rašytojas. 1969–1971 m. išleistos jo straipsnių serijos Bolivijoje ir Meksikoje apie baltų tremties literatūrą, Venesueloje – apie Molotovo-Ribbentropo pakto užkulisius, apie nusikalstamos psichiatrijos naudojimą SSRS Sąjungoje. Nuo 1982 m. skelbė publikacijas apie okupuotos Latvijos, Estijos ir Lietuvos likimą ir padėtį Venesuelos spaudoje. 1995 m. išėjo knyga ,,Kelyje į laisvę'', kurioje sudėti Vytauto Antano Dambravos įvairūs straipsniai, filosofiniai pamąstymai, pokalbiai. 2000 m. išleista istorinio pobūdžio publicistinė knyga ,,Vakar, šiandien, visuomet'' ir dar viena knyga ,,Širdis – Lietuva''. Joje sudėta diplomato biografija bei jį pažinojusių žmonių prisiminimai apie ambasadoriaus veiklą Lietuvos labui. Knygos saugomos Nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje.

V. A. Dambravos nuopelnai Lietuvai įvertinti aukščiausiais valstybiniais apdovanojimais.

Vytautas Antanas Dambrava mirė 2016 m. vasario 5 d. Floridoje, JAV. ❑

Argentinos lietuvių Šv. Cecilijos choras: ištikimas lietuviškai dainai

Argentinos lietuvių Šv. Cecilijos choras

Deimantė Žukauskienė

1929 metais prie neseniai įkurtos draugijos „Lietuva" pradėjo formuotis Argentinos lietuvių Šv. Cecilijos choras. Jo vadovu laikomas Vaclovas Rymavičius, kuris energingai ir su atsidavimu ėmė rūpintis choro plėtra. Kai į Argentiną atvyko kunigas Juozas Janilionis ir pradėjo laikyti lietuviškas šv. Mišias, ėmė stigti bažnytinio choro. V. Rymavičiaus choras, kuris nors ir nebuvo bažnytinis, tačiau greit pasirengė bažnytiniam giedojimui. 1930 m. balandžio mėn. 20 d. choras pirmą kartą užgiedojo Buenos Aires „Švenčiausios Jėzaus širdies" bažnyčioje. Ši diena yra laikoma choro įkūrimo data. Choras pavadintas Šv. Cecilijos vardu.

Choras buvo stiprus ir gausus. ,,Chore dalyvauja 47 choristai: 26 moterys ir 21 vyras. Ir tie, kurie yra buvę šio choro nariai su pasididžiavimu prisimena, kad kada priklausė šiai lietuviškos dainos šeimai kaip liudija buvę choristai, apsigyvenę Š. Amerikoje, kur ne kurie pasivadino ,,Mažasis Šv. Cecilijos choro ansamblis Čikagoje'', atsiuntęs sveikinimų ir aukų įvairių choro jubiliejų proga. Negalima nepaminėti tų choristų, kurie turėjo tiek ryžto ir ištvermės, kad tebedainuoja nuo choro įsikūrimo iki dabar. Iš šių ryžtingųjų paminėtini: Uršulė Povilonytė-Blumbergienė, Stasys Povilonis, Jonas Grigaravičius, Antanas Paršelis, Karolis Misiūnas, Jonas Žekys ir Zeferinas Juknevičius''.

Šv. Cecilijos choras beveik nuo pat savo įkūrimo pradžios pradėjo kartkartėmis dalyvauti radijo transliacijose, skleisdamas po pasaulį lietuviškas dainas. Vėliau choras buvo kviečiamas didžiųjų radijo stočių kaip ,,Radio Belgrano'', 1948 m. jau specialioje programoje, ir turėjo dažnus koncertus per ,,Lietuvos Aidų'' radijo valandėlę. Chorui teko pasirodyti ir televizijoje ,,<...> televizijos kanaluose, choras pasirodė jau 1960 m. ir pakartojo pasirodymus 1961 ir 1962 metais, tuo būdu sužadindamas ne tik lietuviška daina, bet ir pačia Lietuva''. Įvairiomis religinių bei valstybinių švenčių progomis choras buvo kviečiamas koncertuoti į aplinkinius miestus bei mažesnius miestelius.

Norėdamas įamžinti būsimoms kartoms savo vardą, choras 1944 metais įdainavo pirmąsias Pietų Amerikoje lietuviškas plokšteles. Tai buvo ,,Malda už žuvusius dėl tėvynės'' (A. Vanagaičio), ,,Apsaugok Aukščiausias'' (Č. Sasnausko), ,,Plaukia Nemunėlis'' (A. Vanagaičio), ,,Mes Lietuvos kareivėliai'', ,,Tėvynės ilgesys'' ir ,,Teskamba mūs dainos'' (muzika ir žodžiai V. Rymavičiaus), ,,Berneli mūsų'' (A. Alekso). Iš viso Šv. Cecilijos choras yra įdainavęs 18 plokštelių.

Choras visada siekė išlaikyti Lietuvos tautinę dvasią, tautines krikščioniškas vertybes, pasiryžęs eiti Nepriklausomos Lietuvos keliu: ,,Šventos Cecilijos choras visuomet pasisako, kad jis ir toliau bus ištikimas lietuviškai dainai. Naudosis ir toliau lietuviška daina, kaip viena iš geriausių ir gražiausių priemonių, savo ir kitų dvasiai ugdyti. Daina moko visus daugiau dirbti, daugiau ryžtis, daugiau tikėtis ir daugiau siekti. Aukščiausias ,,Šventos Cecilijos'' choro troškimas dabartiniu metu yra per dainą tarnauti Lietuvai ir lietuviams, kad savu laiku galėtume visi kartu iš krūtinės gelmių užtraukti džiaugsmo triumfo himną laisvoje ir nepriklausomoje Lietuvoje''. ❑

Litvakas klajoklis **Lazaras Segallas**

Atkelta iš 5 psl.

1910 m. devyniolikmetis jaunuolis „nusėda Drezdene – ima mokytis realizmą, simbolizmą ir impresionizmą dėstančioje Drezdeno dailės akademijoje, *meisterschüler* klasėje, ten susipažįsta su reikiamais žmonėmis: parodų meno kuratoriais, istorikais ir patenka į 1905 m. E. L. Kirchnerio įkurtą ekspresionistinį sąjūdį „*Die Brucke*" („Tiltas"): pasiduoda to laikmečio srovėms, vokiškajam ekspresionizmui (sulaužomi nusistovėję kanonai, iškreipiamas vaizdas, kad parodytų emocijas, skausmą). „Tilto" nariai žavėjosi intuityvia kūryba, spontaniškumu, primityvizmu (Afrikos skulptūra). Laikui bėgant L. Segallas išsiugdė savitą modernistinį stilių, apimantį kubizmą, futurizmą ir melancholišką ekspresionizmą.

Ryšys su gimtuoju miestu. Prasideda vilnietiškas studento laikotarpis: kamuojamas nostalgijos piešia gimtojo miesto vaizdus (*Po pagromo,* 1914 m., *Besimeldžiantis žydas*, 1930); aplinka kiek baisoka – svetima čia terpė (nors mokėjo jidiš, rusų ir vokiečių), todėl ir jo darbai nėra gražūs – apie smurtą, nepriteklių: *Moterys paklydėlės*, *Jauna elgeta*, *Našlė*.

Sugrįžimai. Nuo 1908 m. iki 1912 m. Lazaras kasmet vasaromis grįžta į gimtąjį Vilnių, į Lietuvą. 1910–1911 m. įkvėpimo pagautas sukuria ypač daug kūrinių. Dažniausiai tai gimtojo miesto architektūriniai ansambliai, vingiuotos senamiesčio gatvės, litvakų gyvenamieji kvartalai, kasdienio gyvenimo vaizdai. Paminėtini šio laikotarpio paveikslai *Vilnius ir aš* (1910), *Vilniaus namai* (1910), *Vandens nešėjas Vilniuje* (1910), *Vilniaus gatvė* (1910), *Didžioji Vilniaus sinagoga* (1911), *Senas talmudistas* (1911). Tai pačiais metais Lazaras dalyvavo ekspresionistų grupuotės *Die Brücke* parodose, iš Vilniaus siuntė paveikslus į *Künstlervereinigung* (Dailininkų sąjungos) parodas.

Pirmojo pasaulinio karo metais įsijungia į Vokietijos modernistinių sąjūdžių veiklą, dalyvauja ekspresionistų parodose, o nuo 1916 m. yra Drezdeno *verizmo* grupuotės lyderis. 1917 m. trumpam, o 1918 m. pavasarį ilgesniam laikui grįžta į Vilniaus dailės gyvenimą. Lietuvoje įsiplieskus kovoms dėl nepriklausomybės 1918 m. lapkritį grįžta į Drezdeną, ten 1920 m. įkvėptas rašytojo *Charleso Louiso Philippe'o* romano *Bubu de Montparnasse*, sukuria raižinių albumą *Bubu*. Vokietijoje jo kūryboje nuolat prasiveržd avo litvakų gyvenimo motyvai (1922 m. išleidžia ofortų albumą *Vilniaus prisiminimai* 1917 m.).

1920 m. *Folkwang Museum* Hagene L. Segallas surengė pirmąją Vokietijoje personalinę parodą, kurioje eksponavo 15 drobių, 30 piešinių ir 35 graviūras. Drezdene išleistame kataloge pasirodė jo bičiulio, vėliau garsaus meno istoriko *Willi Grohmanno* ir *Däublerio* palankūs dailininko kūrybą vertinantys tekstai.

Brazilija – ir vėl Drezdenas, ir vėl Brazilija. 1923 m. lapkričio mėn. dailininkas išvyksta į Braziliją, kur gyveno jau anksčiau persikėlę du jo broliai ir sesuo. Laiške broliui 1923 m. Lazaras, apsispręsdamas išvykti į Braziliją, rašo, kad Europoje visiems rūpi tik pinigai ir sėkmė: „*Jų siela tapo pinigų keityklomis. Ar gali rimtas menas suklestėti supuvusioje sieloje?* . Taip prasidėjo naujas dailininko gyvenimo ir kūrybos etapas, paženklintas egzotiškos Pietų Amerikos kultūrinės ir gamtinės aplinkos įtakos. Sesuo suveda jį su tinkamais žmonėmis, organizuoja ne vieną jo parodą. Tačiau reikia grįžti į Europą – tęsti ir baigti meno studijas Drezdene. Vėl prasideda sunkus laikotarpis – jį ten identifikuoja kaip carinėje Rusijoje gimusį pilietį. Vėl palanki likimo ranka: susipažįsta su aktore Margaret ir bohemiškoj aplinkoj šauniai leidžia laiką. Drezdeno modernaus meno muziejus įsigyja jo darbą, meno kritikai rašo apie jo parodas.

Su Margaret galvoja grįžti į Braziliją visam laikui. Jį ten sutinka kaip menininką, turintį vardą. Tačiau Margaret netinka ta šalis, aplinka, ir ji po metų grįžta į Europą, o jis nuklysta į avangardistinio meno ratelius, atranda guašą, akvarelę. Tada atsiranda ir kita moteris – Jenny, kurios seneliai litvakai kilę nuo Žagarės. Aukštos palmės, raudono smėlio sodų spalvos, visai kitoks pasaulis – ir jis pasijunta laisvas žmogus, nebelieka vietos niūriems prisiminimams, jis atsiveria gyvenimo džiaugsmui. Dramatiški ir nostalgiški įvaizdžiai pasikeičia iš esmės: nebelieka ankstyvajam kūrybos laikotarpiui būdingo būties tragizmo, paveikslai prisipildo saulėto gyvenimo

Nauja šeima. 1925 m. su Margaret išsiskiria, nors nuolat palaiko ryšius, ir susituokia su Jenny Klabin. Jauna šeima gyvena anglų stiliaus namuose, menininkas jau gali nebegalvoti apie primityvų išgyvenimą. Tapo motinystės tema. Darbai labai intymūs: tuo metu taip atvirai kūno niekas nerodė, tai buvo drąsu. Darbai popieriuje, akvarele, guašu: *Nėščioji su knyga*, 1930; *Motina su naujagimiu*, 1930; *Šeima*, 1922 m., *Nuogieji*, 1930, *Kadišas* (Malda už mirusius), 1927.

Į Paryžių. Segallas, gyvendamas Brazilijoje, domėjosi Paryžiuje vykstančiais dailės procesais, todėl 1927 m., gavęs šios šalies pilietybę, 1928 m. su antrąja žmona Jenny Klabin Segall ir pirmagimiu sūnumi Mauricio apsigyvena Montparnase, kur jau gyvena nemažai pažįstamų litvakų dailininkų. Jis lanko muziejus, galerijas, dailininkų dirbtuves, Montparnaso kavines, bendrauja su žymiausiais to meto dailininkais. Luvre studijuoja dievinamą Giotto di Bondone , J. B. S. Chardin, gilinasi į posezaninės dailės ir kubistų ieškojimus, pats daug tapo.

Jo kūrybą palankiai įvertino prancūzų dailės kritikai W. George ir P. Firens jam skirtuose monografijose. George rašė: „*Segallas <…> atsižada bet kokių provincializmo, judaizmo, amerikonizmo apraiškų vardan europietiškų normų, vienintelių, kurias jis priima mielai, vienintelių, kurios sudaro universalumo garantiją <…>*.

Skulptūros. Paryžiuje nutaria, kad gali įvaldyti ne tik tapybą, grafiką, bet ir skulptūrą. Šioje parodoje Vilniuje matome lietos bronzos ir medžio kūrinius: *Dvi draugės*, bronzinis bareljefas, 1936; *Du palinkę torsai*, 1943; žmonos *Janny K. Segall* (1936) ir draugės *Pery* galvas, (medis, 1933). Skulptūroje ir bareljefuose matyti daugiametė grafiko darbo patirtis, naujos jo raiškos savybės: formos bei medžiagos faktūros pojūtis, linijos ir kompozicijos dermė bei jautrumas, monumemtalumas bronziniuose bareljefuose ir iš medžio išskobtose skulptūrose.

Nutrūkę karo metu ryšiai su Paryžiumi buvo atnaujinti pokario metais, 1956 m., kai prancūzų meno istorikas ir kritikas *Jean Cassou* ėmėsi iniciatyvos rengti retrospektyvinę dailininko darbų parodą *Musée National d'art moderne.* Tačiau ji atidaroma tik praėjus dvejiems metams po dailininko mirties. Po 1959 m. Paryžiuje įvykusios personalinės parodos surengiama daugybė kitų Paryžiuje, San Paule, Rio de Janeire, Romoje, Milane, Čikagoje, New Yorke, kt.

L. Segallo paroda Tolerancijos centre

Garsus Brazilijoje. 1923 metais atvykęs gyventi į Braziliją, L. Segallas tapo vienu iš pirmųjų ir svarbiausiu modernaus meno pradininkų. Brazilija, neaprėpiamų platybių, pilna neįprastų spalvų ir ritmų, įvairių rasių kultūros, savito gyvenimo būdo, padėjo išsiskleisti dailininko gaivališkai imliai prigimčiai. Brazilijoje jis labiau išgarsėjo jau po mirties, kai 1967 m. jo šeima įkūrė dailininko darbų galeriją *Vila Mariana* kvartale San Paulo mieste. Lazaro Segallo vardo modernaus meno muziejų. 2009 m. ši galerija tapo Nacionalinio istorijos ir meno paveldo instituto, o nuo 2010 m. Brazilijos muziejų instituto dalimi.

Humanistas. Žymus litvakų dailininkas modernistas savo kūryboje sujungė kubizmą, futurizmą ir ekspresionizmą. Mario de Andrade (1893–1945), brazilų rašytojas ir meno kritikas apie jo kūrybą pasakė: „L. *Segallas sugeria į save jį supantį pasaulį. Jo kūriniuose vaizduojami veidai spindulioja gilų archajišką grožį. Nesvarbu, ar jis tapytų medituojantį rabiną, ar indėnę moterį, dailininko rankose jie virsta Žmonija ir ją įkūnijančia paslaptimi*". ❑

Kultūros kronika

Sausio 19 d. Berlyno Jėzaus Kristaus bažnyčioje vyko tarptautinio akordeono festivalio „Philharmonika 2020" atidarymas. Jame pasirodė šiuo metu Vienoje gyvenanti lietuvių akordeonininkė Eglė Bartkevičiūtė. Savo programoje atlikėja pristatė Domenico Scarlatti, Jacques Brel, Astor Piazzolla, Duke Ellington ir Antonio Carlos Jobim kūrinius. Atlikėja grojo „Schleswig Holstein" festivalyje, Paryžiaus Luvro muziejaus koncertų salėje. 2018 metais mergina laimėjo vieną sudėtingiausių ir prestižiškiausių akordeono muzikos konkursų PIF CASTELFIDARDO. E. Bartkevičiūtė taip pat bendradarbiauja su Lietuvos kolektyvais: Lietuvos kameriniu orkestru, Klaipėdos kameriniu orkestru ir Šiaulių kameriniu orkestru.

Sausio 21 d. Lietuvos Respublikos ambasadoje Maskvoje atidaryta paroda „Pasaulis semiotiko akimis", skirta garsiam prancūzų ir lietuvių mokslininkui, Paryžiaus semiotikos mokyklos pradininkui, mitologui, publicistui ir mąstytojui Algirdui Juliui Greimui. Į parodos atidarymą ambasadoje susirinko gausus akademikų, menininkų, politikų ir diplomatų būrys, lietuvių bendruomenės nariai. Sveikindamas garbią publiką Lietuvos Respublikos laikinasis reikalų patikėtinis Vytautas Žalys pabrėžė, kad A. J. Greimas buvo pirmosios nepriklausomos Lietuvos Respublikos augintinis, vėliau tapęs ne tik Prancūzijos, bet ir viso pasaulio piliečiu, viena iš penkių ryškiausių Lietuvos kultūros figūrų tarptautiniu mastu. Lietuvos semiotikai, kultūros tyrėjai, dailininkai, žvelgdami į A. J. Greimo palikimą iš laiko perspektyvos mato, kokia svarbi ir nepakeičiama figūra jis buvo Lietuvos kultūrai, priartindamas ją prie pagrindinės XX a. europietiškosios humanitarinės minties raidos.